

NÉHÁNY GONDOLAT SÜTTŐ SZILÁRD „RECENZIOJÁRÓL”

2005. december 9-én jelent meg és tartották a könyvbemutatóját a Magyar Országos Levéltárban az *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)* című 187 oldalas történeti segédletnek. E munkáról, egészen pontosan az 1382–1387 közötti éveket tartalmazó 13 oldalnyi itineráriumról készített Süttő Szilárd 19 oldalas recenziót, amelyet a *Gesta* című folyóirat szerkesztősége jóvoltából a megjelenése előtt megkaphattam válaszáds céljából. (Ezt ezúton is köszönöm Nekik.) Süttő Szilárd érdemi kritikáit a könnyebb átláthatóság végett csoportosítottam (gyakorlati és elméleti problémák) és így kívánok rá választ adni:

Az első csoportba a gyakorlati problémák tartoznak. Ezek egyik közös pontja, hogy az adott oklevelet idéztem-e, illetve hogyan idéztem Süttő Szilárd munkájából (Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával. I-II. kötet, Szeged, 2003., továbbiakban Süttő: Anjou). Az itinerarium-ok anyaggyűjtését 2000-ben kezdtem meg, évekkkel Süttő Szilárd könyvének megjelenése előtt. Az Anjou-Magyarország alkonya című munka megjelenése után a szakmai tisztesség okán kicseréltem az általam használt munkákat és jelzeteket az Okmánytárában található helyekre. Az általam követett elveket e kötet előszavában megírtam. Igyekeztem, már ahol lehetett, kiadott oklevélre hivatkozni. Igaz nem minden esetben. Így az általa idézett két Erzsébet királyné oklevél esetében nem tettem meg, mivel jól használható a teljes szövegű kiadása is. A 3. esetben (1386. máj. 1. Győr.), azonban a jelzet mellett szerepel Süttő munkájának megfelelő helye is.

E csoport második típusába az oklevél keltezésének hibás feloldása sorolható. E tévedések, amint az a recensens is elismeri, ilyen nagy adattömeget mozgató munkáknál előfordulhatnak. Így sajnos e munkában is találhatóak. A Süttő Szilárd által feltárt kilenc ilyen esetben (sorrendben: DL 42309., 24690., 67933., DF 220039., DL 7213., DL 58626., Zala II. 196-197., DF 239058-9., 289200.) kettővel vitakoznék. A DL 7213.-nál tett megjegyzéseivel szemben ugyanis az is előfordulhat, hogy nem a keltezés formája a szokatlan, hanem a hatalmaskodás történt egy évvel korábban. Hasonlóképpen a keltezésben szereplő ünnep feloldása a kérdés Mária 1383. január 21-ei – Süttő szerint június 17-i oklevele (DL 58626.) esetében. Süttő érve, miszerint az iktatást elrendelő levél június 18-án kelt, nem ennyire kézenfekvő, már csak azért sem, mivel a keltezése hasonlóképpen történt, mint az általam idézett oklevélé, azaz az ünnep (Anthonii conf.) mindkettőben azonos módon szerepel. Nem perdöntő az iktatás dátuma sem, hiszen különféle okoknál fogva az oklevélnyerő később is megjelenhetett a konvent előtt a parancslevéllel. (A törvény szerint is volt rá egy éve.)

A gyakorlati problémák harmadik típusába sorolható, de felfogásbeli különbségből fakad a Süttő Szilárd által hiányolt oklevelek kérdése. Mint az Előszóban is leírtam (13-14. oldalak) Mária, Erzsébet és Borbála összes, az Országos Levéltár adatbázisában található oklevélét átnéztem, de az itinerárium-készítés sajátosságai miatt nem mindegyik került be a kötet jegyzeteibe. Ha ugyanis egy személy több héten, netán hónapon keresztül egy helyen tartózkodik (vagy más megfogalmazással, csak e helyről vannak adataink), akkor a szokás az, hogy megadjuk az első és az utolsó napi adatot, valamint a közbeeső időszakból, az egy helyen tartózkodás érzékeltetésére felsorolunk több-kevesebb adatot. Azonban semmiképpen sem cél, hogy minden napot adatojunk. Az általam követett gyakorlat folyományaként tehát az ilyen okból kihagyott okleveleken szereplő kancelláriai feljegyzések sem kerültek be a személynévmutatókba. Sőt az sem volt célja e segédletnek, hogy „egységes rendszerbe foglalja” a különböző, e kötetben szereplő személyek itineráriumait, hiszen ez éppenséggel az olyan típusú munkák feladata, mint Süttő Szilárdnak a korszakról írt könyve. Mindezek következtében összesen két, az itineráriumok szempontjából fontos oklevél (DL 7136., DF 258070., 5r.) maradt ki. Az első esetében éppen a hibás dátum javítása miatt sikkadt el a szemem az oklevélről, a második esetben pedig nem vettem fel a listába az oklevél keltezési helyét. Mindenesetre köszönet Süttő Szilárdnak, hogy észrevette e két fontos oklevél hiányát.

A negyedik típusba az elírások, illetve a figyelmetlenség kárára írható tévesztések kerülhetnek (öt esetben). Így ide sorolom azokat a figyelmetlenségből adódó hibáimat, amikor a kiadások eltérő voltából keletkezett hosszabb tartózkodás egy helyen (1382., Budweis; 1385., Brünn;), netán rossz volt az adott oklevél kiadása (1385., Lipcse), illetve elnéztem az évszámot. (1386. okt. 5.) Ugyancsak a figyelmetlenség kárára írható az 1386. szeptemberi Székesfehérvár, Óvár probléma. A hiba annak idején a begépelésnél keletkezhetett, amikor a kilistázott dátumok mellé írt keltezési helyeken átcsúszott a szemem és ezáltal a két tétel adatai csúnyán összekeveredtek. Megjegyzem azonban, hogy a Székesfehérvár Óvár közötti kb. 120 kilométeres távolság még a korszak viszonyai között is bőven teljesíthető volt.¹

A recenzens által felsorolt problémák egy része elméleti kérdéseket vet fel. E csoport első típusába az elbeszélő források használatának kérdését tehetjük. Magam is sokat gondolkodtam, hogy egy alapvetően levéltári források alapján készült munkába beleilleszthetők-e az elbeszélő források adatai, avagy nem. Végül is – utólag belátva – hibásan a kettő variációja mellett döntöttem. Azonban ma már úgy látom, hogy e források adatait csak sokkal több adat birtokában, sőt külön egy-egy időszakra összpontosító háttér-tanulmány megírásával lehet és szabad felhasználni és beilleszteni.²

A második típusba a Süttő Szilárd által az itinerárium-készítés lehetősége terén képviselt álláspontjából, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó *datum* és *actum* közötti probléma megítéléséből adódó kritikái tartoznak. Mivel ezen elméletével többek között én sem tudok egyetérteni, így szükséges egy kicsit bővebben kitérnem rá. A Süttő által felvetett probléma az, hogy „gyakorlatilag alig találni olyan keltezést, amiről önmagában biztosan kijelenthetnénk, hogy az oklevél kiállításának helyét és idejét adja meg. A dátumként megjelölt időpont kizárólag az okmányban foglaltak jogi érvényét tekintve perdöntő ...”³ ezért „talán célszerűbb a többékevésbé úgyis csak feltételezett, és legalább kis mértékben mindig sebezhető itineráriumra koncentrálni helyett minden uralkodói pecsét minden előfordulását összegyűjteni, majd a lehetőségekhez képest rendszerezve visszaadni az egész adathalmazt.”⁴ Ennek szellemében aztán Süttő Szilárd meg sem kísérelte az oklevélkeltezesek összességét az elbeszélő források bevonásával uralkodói itineráriumokká formálni, hanem 38 oldalon keresztül táblázatba foglalva sorolta fel Mária és Erzsébet pecsétjeinek megjelenési helyeit. Ám mivel az egyes uralkodói pecsétek ritkán hoznak különböző rendelkezéseket és adnak parancsokat, mégis csak el kell készítenünk az egyes uralkodók és tisztségviselő személyek itineráriumait. Ugyanis, ha mindezt tagadjuk és mindennapi gyakorlatnak gondoljuk azt, hogy oklevelekben elváljék a *datum* és az *actum*, akkor könnyen eljuthatunk oda, miszerint nem lehet esemény- illetve politikatörténetet írni. Mindezért szükséges, hogy áttekintsük milyen okleveles bizonyítékokra építette a recenzens annak idején az elméletét.⁵

Az első példa Erzsébet királyné 1383. november 5-én Zárában kelt, Sebenico város kiváltságait megerősíti oklevele, amellyel szemben áll Paulus de Paulo krónikás tudósítása, miszerint a királynék november 4-én elhagyták Zárát.⁶ A kérdés, hogy kinek hihetünk, az oklevélnek, avagy a krónikásnak, valószínűleg eldönthetetlen marad. Én magam továbbra is inkább az

¹ Vö. Jankovich, Miklós: Pferde, Reiter, Völkerstürme. München-Basel-Wien [1968.] 221-227. oldalán szereplő adatokkal: egy lovas átlagban lóváltás nélkül óránként 7-12, lóváltással 12-15 km-t tudott megtenni, azaz min. napi 60 km-t. Van azonban adat arra is, hogy valaki a Bécs–Budapest (230 km) távolságot alig 17 óra alatt tette meg. A mongol posta egy nap alatt 341 km-re jutott el! – A könyv ismeretét Kubinyi András professzor úrnak köszönöm. – Hasonló adatokkal találkozunk Daniela Dvořáková: Rytier a jeho král. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Budmerice, 2003. 364. oldalán is.

² Vö. E. Kovács Péter: L' imperatore Sigismondo a Gubbio. Annuario, Studi e documenti italo-ungheresi. Tra magiaristica e italianistica: cultura e istituzioni. Róma – Szeged, 2005. 187-197.; Uő.: Mária királyné kiszabadítása. Magyar – velencei szövetség 1387-ben. Századok 140 (2006) 925-938.; C. Tóth Norbert: Az 1395-ös lengyel betörés (A lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódja) Sajtó alatt.

³ Süttő: Anjou I. 217.

⁴ Süttő: Anjou I. 218.

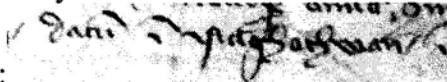
⁵ Elméletét először a Studia Miskolcensis 3., Miskolc 1999. 74-81. oldalán ismertette „Datum és actum késő Anjou-kori uralkodói okleveleinkben” címmel.

⁶ Süttő: Anjou I. 211-212.

oklevél elsőbbsége mellett teszem le voksomat, feltételezve, hogy a krónikás tévedett és Erzsébet nem együtt hagyta el a várost leányával.⁷

A második példa szerint Mária királynő neve alatt 1383. május 7-én két, nagypecséttel ellátott oklevelet adtak ki: az egyik a Kassa melletti Olcsváron, míg a másik Nagyhatvanban kelt. Az előbbi oklevél Süttő Szilárd szerint eredetiben,⁸ míg az utóbbi csak Cornides kézirata után másolatban maradt fenn,⁹ és a két oklevél tartalma megegyezik.¹⁰ A két oklevél azonban nem csak a tartalmilag, hanem szövegszerűen is megegyezik, azaz az eredeti oklevél kiadása szerepel a két forráskiadványban. Am nemcsak a kiadásokban szerepel Nagyhatvan, hanem az

eredeti oklevélben is:

, amelyet Süttő Szilárd Nagyolcsvárként oldott fel.

A harmadik példa 1383. május végéhez – június elejéhez kötődik. Süttő Szilárd szerint problémát jelent, hogy a királynő május 31-én még Diósgyőrben, június 2-án viszont már Budáról keltezett. Sőt fennmaradt egy június 1-jei szintén Budán kelt mandátuma a váradi káptalanhoz.¹¹ Nos, valóban fennáll ezzel kapcsolatban néhány probléma. Például, hogy mi okból kellett a királynőnek vagy pecsétjének Budán lennie ilyen gyorsan? De e problémát azzal a kérdéssel semmiképpen sem oldhatjuk meg, miszerint miért sietett volna Mária Budára? A két város közötti kb. 160 km két nap alatt könnyedén megtehető távolság volt a korszakban és még csak a lovakat sem kellett túlhajszolnia a királynőnek és kíséretének.¹²

A negyedik példa szerint ismét két város közötti távolságból adódott a probléma, azaz Mária nevében július 31-én Diósgyőrből, augusztus 1-jén pedig Kassáról kelteztek oklevelet.¹³ Amellett, hogy a két város közötti távolság lóval legyőzhető volt, egyet lehet érteni Süttő azon feltételezésével, hogy vagy a királynők, vagy a kancellár, netán mindkettő rövid kirándulást tettek Kassára. – De ennek ellenére az utóbbi két példa elméletének alátámasztására egyik esetben sem alkalmas.

Az ötödik példában Erzsébet királynénak 1384. október 10-ei oklevelében szereplő „tunc” szó kapcsán jutott arra a következtetésre a szerző, hogy a vizsgálatot Késmárkon folytatták le, de az írásbafoglalás később „a kancellária nyugalmi állapotában”¹⁴ történt. Nos, ha valóban ekkora jelentőséget tulajdonítunk a szónak, akkor sokkal egyszerűbb azt feltételeznünk, hogy az asszony okleveleit a királyné valamikor 10-e előtt vizsgáltatta meg a főpapokkal és bárókkal, és az oklevél kiadására később, mikor már Késmárkon tartózkodtak, került sor. (Ráadásul ez azzal az előnnyel is járt, hogy az asszony helyben átvehette az oklevelet.) A fentebb kiemelt idézettel kapcsolatban még csak annyit, ideje lenne felhagynunk azzal a feltételezéssel, hogy egy-egy uralkodó utazásai alkalmából felkerekedett az egész kancelláriai személyzet és együtt utazott a királlyal. Ezen oklevelezés lebonyolítására kiválóan alkalmas és elegendő volt egy-két notarius, és az a személy, aki az aktuális pecsétet őrizte.

A hatodik példa szerint azért kell *actio* szerinti keltekezést feltételeznünk az egy napon kelt 10 perhalasztó oklevél kapcsán, mert nagy volt az írivaló mennyisége.¹⁵ Nos, egyrészt nem igazán érthető mi értelme lett volna egy perhalasztó oklevél visszadátumozásának, másrészt a

⁷ Így tettem Erzsébet királyné itineráriuma kapcsán is.

⁸ DF 283415. (Süttő: Anjou II. 16/28.)

⁹ Katona, Stephanus: *Historia critica regum Hungariae. Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata.* Tom. IV, ord. XI. Budae 1790. 41., *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.* Cura et studio Georgii Fejér. Tom. I–XI. Budae 1829–1844.; X/1. 76.

¹⁰ Süttő: Anjou I. 212–213.

¹¹ Süttő: Anjou I. 213–214., illetve a recenziójában is kitér újból a kérdésre.

¹² Vö. az 1. jegyzettel.

¹³ Süttő: Anjou I. 214–215.

¹⁴ Süttő: Anjou I. 215.

¹⁵ Süttő: Anjou I. 215.

kúriában dolgozó notariusoknak biztosan nem jelentett problémát ezen oklevélmennyiség kiállítása és megpecsételtetése.¹⁶

A hetedik példa szerint Erzsébet királynénak 1385. május 25-én, Budán gyűrűspecstje alatt kelt, méghozzá a nádorhoz vagy bírói helyetteseihez szóló parancslevele csak visszadátumozott lehet, mivel a királyné május 18-án Pozsegaváron, június 19-én pedig Kőrös városában keltezett gyűrűspecstje alatt.¹⁷ A probléma ismét ugyanaz, mint az előző esetben is. Mi értelme lett volna a visszadátumozásnak egy ilyen típusú oklevél esetében. E budai keltezt ugyan magam is kihagytam Erzsébet itineráriumából, azonban újból átgondolva és megvizsgálva az oklevelet, annak tartalma miatt hajlok arra, hogy május 25-én Erzsébet Budán tartózkodott. E mellett szólhat, hogy Erzsébet ismert pozsegavári és kőrösi tartózkodása között közel egy hónap van, így nyugodtan elképzelhető, hogy valamiért visszautazott Budára. Az, hogy Mária május 31-én már kimutatható Kőrös városában,¹⁸ természetesen nem szolgálhat érvül Erzsébet budai tartózkodása ellenében. Mint ahogy az sem, hogy Erzsébet és Mária mindenhová együtt utazott.¹⁹ Ugyanis a történész feladata pontosan az, hogy ezt minden egyes esetben bebizonyítsa.

A nyolcadik példában szereplő oklevelet véleményem szerint nem igazán lehet a *datum* és *actum* problematikáján keresztül az itinerárium készíthetőség témakörébe vonni, hiszen azt egy hiteleshely adta ki. A problémát az okozza, hogy egy birtokadomány kapcsán szerepel benne egy néhaiként említett Károly király. Süttő meggyőző érveléssel kizárta, hogy e királyban I. Károlyt lássuk. Igen ám, de az oklevél keltének időpontjában, február 2-án II. Károly még élt. Így csak az a lehetőség marad, hogy az oklevelet már Károly halála után állították ki, de visszadátumozták.²⁰ További nehézséget jelent, hogy az oklevél két példányban maradt fenn, (de mindkettőnek DL 7191. a száma.) A két példány szövege azonban nem egyezik meg! A Süttő Szilárd által használt példányban a tiltakozást csak István fehervári custos tette.²¹ A másik példány szerint viszont István *uterinus* testvére, Péter meg *patruelis* testvérei, János fia, Simon, László fia, György, valamint Simon fia, János fiai, Imre és Miklós nevében tiltakozott a konvent előtt. A problémás rész sajnos ezen példányban a vízfoltok miatt nehezen olvasható, de ultraviola világitással a vonatkozó részből a következő látható: „... per serenissimum principem dominum / Karolum inclitum regem ...”²² Azaz ebből a példányból hiányzik a *quondam/néhai* szó. Mivel mindkét oklevelet ugyanaz a kéz írta és a pecsétjük is megegyezik – már amennyi megmaradt belőlük –, kézenfekvőnek látszik az a megoldás, hogy az egyik példányt (7191/2.) valóban február 2-án állították ki, míg a másikat már Károly király halála után, azaz visszadátumozták. Ennek oka talán az lehetett, hogy István custos a tiltakozás megtételekor kihagyta magát az oklevélből és miután ezt észrevette, kért egy hasonló szövegű példányt (7191/1.) immáron csak a saját tiltakozását írásba foglaltatva. Ez a lehetőség megmagyarázná egyúttal a visszadátumozás okát is.

Végül jöjjön a kilencedik, „a nem egységes datálás legsokatmondóbb példája e korból:” 1386. március 22-én Budáról keltezett oklevelet adtak ki II. (Kis) Károly²³ nevében, amelyben Alsóregmec birtokot Perényi Péternek adományozta. Amint Süttő Szilárd írja: „Bár minden kétes keltezésű adománylevélnél felmerül a a(!) hamisítás lehetősége, itt ez nem túlságosan valószínű. Az oklevél írása és a pecsét nyoma megfelel Károly többi oklevelének, egyéb meg-

¹⁶ Vö. Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Bp. 1971. 83-92.

¹⁷ Süttő: Anjou I. 215. – Már 12-én is adnak ki nevében oklevelet: Uo. II. 233/415.

¹⁸ Itinerarium 37.

¹⁹ Vö. Süttő Szilárd recenziójában leírtakkal.

²⁰ Süttő: Anjou I. 216/128. jegyzet.

²¹ Süttő: Anjou II. 329/579. (DL 7191/1. Ugyan a ma használt régi jelzete mindkettőnek egyformán NRA 1543-29., de ennek a hátán szerepel egy még régebbi jelzet: fasc. 45 n. 24.)

²² DL 7191/2. (Az oklevél legrégebb jelzete: fasc. 80 n. 4. – A hátlap jobb szélén keresztben alul az *Ysep* szó olvasható.)

²³ Recenziójában Süttő Szilárd sic-kel látta el a *Károly (II.) [sic!] koronázása* mondatot. Hogy, miért sajnos azt nem indokolja.

fontolások pedig a hamisítás ellen szólnak: egy kortárs hamisító nyilván tisztában lett volna Károly sorsával és február 7. előtről keletkezett volna az oklevelet, későbbi korban pedig, a politikai fejlemények ismeretében, egyszerűen nem lett volna érdemes Károly nevére oklevelet hamisítani. Így tehát el kell fogadnunk, hogy vagy véletlen tévesztéssel, vagy pedig a korabeli magyar jogérzék diktálta megoldással van dolgunk: az adományok az uralkodótól kellett jönnie, a keltezés helyeként megjelölt uralkodói székhely megadása talán – ha volt ilyen – a korábbi, esetleg imbreviatúrában fennmaradt adományozásra utalt, mindenesetre hangsúlyozva az adomány királyi voltát, míg az oklevél kibocsátásának valós körülményeit a kiadás tényleges dátuma és Horváti János kancelláriai jegyzetben szokatlan megjelölése (De mandato domini Johannis bani.) mutatja.”²⁴ Nos, kezdjük a legutolsóval. Horváti Jánost ugyanígy jelölték meg II. Károly 1386. január 15-ei oklevelén is, ahol a pecsét szintén a szöveg alatt a jobb oldalon volt, különbség csupán annyi, hogy a jegyzet nem a pecsét alatt, hanem a szöveg alatt középen van.²⁵ Sőt, hozzátehetjük, az oklevél írásképe is teljesen megegyezik a példában szereplőével. Az érvek közül az sem áll meg, miszerint később nem lett volna érdemes oklevelet hamisítani II. Károly nevére, hiszen például Ilsvai Leusták nádor 1394. április 28-ai mandátumában, többek között a perben bemutatott oklevelés bizonyítékok sorában átírta Károly király 1386. január 5-ei különböző birtokok visszaadását elrendelő oklevelét is.²⁶ De az 1711. április 17-én trónra lépő király sem másodikként, hanem harmadik Károlyként kezdte uralkodását.²⁷

Továbbá, mint azt Süttő Szilárd is írja, fennmaradt a jászói konvent 1386. február 2-ai privilégiuma, amely szerint a konvent megkapván Károly király levelét, az abban leírtak szerint Alsóregmec birtokot 1386. január 28-án iktatták Perényi Péter részére.²⁸ Érdemesnek látszik a két oklevél adományozást leíró részeit összevetni. A jászói konvent példányában Károly király oklevele *super donatione possessionis Alsowredmech vocate in comitatu Abauyvariensi existentis, ad regale castrum Patak pertinentis, mediantibus aliis litteris suis parvo suo sigillo consignatis magistro Petro de Peren nove donationis sue titulo pro fidelibus eiusdem servitiis perpetuo collate* szólt, amelynek értelmében a királyi ember a konvent tanúbizonyossággal jelenlétében Perényi Péter mestert (és csak őt!) bevezette Alsóregmec birtokba és iktatta részére *sub premissis nove donationis regalis titulo* örök birtoklásra.²⁹

Nézzük a március 22-i oklevél hasonló részét: *eidem magistro Petro ac suis heredibus masculini sexus ex suo corpore legitime descendentibus natis iam et inantea nascituris imperpetuum quandam possessionem regalem vocatam Alsorebnech in comitatu Abauyvar (!) existentem ... omnibus harum serie de certa nostra scientia concedimus et donamus per eundem magistrum Petrum dictosque suos heredes tenendas et perpetuo possidendas*.³⁰

Végül meg kell említeni, hogy a szóbanforgó birtokot *az ott szedni szokott vámmal* Mária királynő 1386. február 5-ei oklevelével szintén Perényi Péter miles-nek meg fiainak: Miklós-nak, Jánosnak és Imrének, udvari ifjaknak adományozta; és február 19-i jászói konventhez szóló parancsában iktatásukat is elrendelte.³¹

Jól látható, hogy jelentős eltérés van a birtok későbbi jogállása szempontjából Károly két oklevele között. Amíg az első alapján Péter (a terebesi ág őse, † 1388) ágának kihalása után királyi kézre kellett volna szállnia a birtoknak, addig utóbbi alapján az atyafiság örökölhette a

²⁴ Süttő: Anjou I. 216-217.

²⁵ Süttő: Anjou II. 313/551. (DL 62741.)

²⁶ Süttő: Anjou II. 310/546.

²⁷ A magyar történelem kronológiája 830–2000. (Magyar Századok) Pannonica Kiadó, 2001. 138. – A vonatkozó rész Oborni Teréz és Varga Szabolcs munkája.

²⁸ Süttő: Anjou II. 327/575-6. (DL 7190.)

²⁹ DL 7190.

³⁰ Süttő: Anjou II. 347/610.

³¹ Süttő: Anjou II. 329/580. és 335/591.

birtokot.³² Mindezek alapján talán jogosan támadhat a két adománylevél rendelkező részének összevetése után gyanúnk a vizsgált oklevél hitelessége iránt. Érdeemes tehát megnéznünk II. Károly király eredetiben fennmaradt többi oklevelét is. Az összesen kilenc eredeti oklevelet átnézve a következőket állapíthatjuk meg. Azokat jól elkülöníthetően három kéz írta. Az első kéztől maradt fenn az oklevelek kétharmada, azaz hat darab.³³ A második kéztől egyetlen egy darab oklevél ismert. (DF 218597.)³⁴ Míg a harmadik kéztől két darab, az egyik a szóbanforgó oklevél, a másik a DL 62741.³⁵ E három kéz írásával készült oklevelek két csoportra oszthatóak. Az első csoportba az első kéztől származó forrásainkat tehetjük, ezek írásképe mindenben megfelel a korban szokásosnak. Azonban a másik két kéz, azaz az utóbbi három oklevél közös jellemzője, hogy a keltezésben szereplő *Domini* szó rövidítése elüt az ekkoriban szokásostól, már-már a 15. század közepe felé mutat. E három oklevél írásképe alapján felmerülhet, hogy azokat Károly nevében hamisították. Mindenesetre a vizsgált oklevél kapcsán, annak tartalma és írásképe alapján erős a gyanú arra, hogy 15. századi hamisítvánnyal állunk szemben.³⁶ Természetesen fel kell tennünk az örök kérdést, hogy kinek állt érdekében, illetve volt módjában a hamisítás? Valamint köthető-e valamilyen eseményhez az oklevél elkészítése? Nos, ilyen időpont könnyen adódik, méghozzá a megadományozott, Perényi Péter ágának kihalása 1428-ban. A kihalt ág székhelyét, Patak várát 1429-ben Zsigmond király a Pálóciaknak adományozta,³⁷ így talán bennük kell keresnünk azokat, akik az oklevelet koholták. Ennek az lett volna az értelme, hogy az egykor a pataki vártól elszakított birtokot újra beemeljék a vár tartozékai közé. Azonban a koholmány felhasználására a jelek szerint nem került sor, mivel Alsóregmec birtokot később is a Perényiek (másik ágának) kezén találjuk.³⁸

Mindezek fényében, természetesen nem zárva ki annak lehetőségét, hogy előfordultak olyan kisszámú esetek, amikor eltért a *datum* és az *actum*, mint például a vizsgált konventi oklevél esetében, nem látom okát, hogy feladjuk ebbéli felfogásunkat. Azaz, a magyar történelem eseményeinek és politikatörténetének vizsgálatakor nélkülözhetetlennek tartom mind az uralkodóknak, mind a kor fontosabb szereplőinek tartózkodási helyeit tartalmazó itineráriumok készítését. Sőt állítom, hogy ezek nélkül politikatörténet sem igazán írható. (Természetesen mint mindenbe amit ember készít, ebbe is kerülhetnek hibák, sőt egy-egy évkör teljes körű feldolgozása nem ritkán módosíthat is rajtuk. Azonban a cél az, hogy rendelkezésünkre álljon valamiféle segédlet a kor eseménytörténetéhez, így sem sérült.)

Süttő Szilárd írására legvégül (annak hangnemét, stílusát³⁹ nem érintve) a következőt fűzném. A történésznek minden munkája előtt vagy után meg kell tudnia válaszolni azt a kérdést: az elvégzendő vagy elvégzett munkája mivel vitte, illetve fogja előrébb vinni a tudomány, a szakma szekerét.

* * *

³² Vö. Engel Pál: Nagy Lajos király ismeretlen adományreformja. Uő.: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeket gondozta Csukovits Enikő. (Millenniumi Magyar Történelem, Historikusok) Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 527-554.

³³ Süttő: Anjou II. 310/547. (DL 7183.); 311/552. (DL 29439.); 323/569. (DL 42344.); 325/572. (DL 68273.); 325/573. (DF 248666.) és 326/574. (DF 248665.)

³⁴ Süttő: Anjou II. 319/562.

³⁵ Süttő: Anjou II. 313/551.

³⁶ Vö. még Bertényi Iván: Beszéhetünk-e kettős uralomról hazánkban II. (Kis) Károly országlása idején? (1385. december 31 – 1386. február 7.) In: Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára. Szerkesztették Almási Tibor, Draskóczy István, Jancsó Éva. MOL Budapest, 2005. 21-29. (=Bertényi: Kettős uralom) 25/16. jegyzetében szintén óvatosságra intett az oklevéllel kapcsolatban. – Megjegyzem, a DF 218597. számú oklevél szokatlanul a király nápolyi kettős függőpecsétjével volt megerősítve. (Süttő: Anjou I. 207. és II. 319/562.)

³⁷ Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. (História Könyvtár, Adattárak.) MTA TTI, Budapest 1996. I. 451.

³⁸ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, I. kötet. Budapest 1890. 230.

³⁹ Vö. még Bertényi: Kettős uralom 23.

Mint a könyv Előszavában is írtam, saját példányában mindenki kiegészítheti és javíthatja az egyes itineráriumok adatait, hibáit. Sőt korántsem mellékes, ha ezt nyomtatásban is megjelen-teti. Éppen ezért, amint azt már a múlt év decemberi könyvbemutatón is jeleztem, magamnak is vannak további adataim, főleg Zsigmond király itineráriuma kapcsán. Ezeket, megragadva az alkalmat, az azóta eltelt időben megtaláltakkal együtt most közreadom.

1392. szept. 30-án is még Trencsénben tartózkodik.⁴⁰

1394. okt. 12-én már Temesváron keltez.⁴¹

1397. jún. 5.: Újvár.⁴²

1407. aug. 10-én is még Dragotinnál tartózkodik.⁴³

1408. szept. 22.: *Kowach* vár alatt táborban.⁴⁴

1409. ápr. 22.: Dömsöd.⁴⁵

1410. nov. 6. Racsá, a szávai révnél.⁴⁶

1410. nov. 26-án is még Bácscon keltez.⁴⁷

1410. nov. 27-én már Szondon keltez.⁴⁸

1411. nov. 8.: Hévkút.⁴⁹

1411. dec. 1.: Hévkút.⁵⁰

1423. júl. 27.: Buda.⁵¹

1423. szept. 4.: Buda.⁵²

A 115. oldalon lévő 1080. jegyzetben a DL 43563. számú oklevél nem 21-én, hanem 20-án kelt.

C. Tóth Norbert

⁴⁰ DF 273750.

⁴¹ C. Tóth Norbert: A leleszi konvent országos levéltárában lévő (Introductoriae et) Statutoriae sorozatának 1387–1410 közötti oklevelei (Pótlás a Zsigmondkori oklevéltár I–II. kötetéhez). Nyíregyháza, 2006. (Sajtó alatt.) (=Stat.) 56. reg.

⁴² Stat. 67. reg. Holics, Nyitra m.

⁴³ Stat. 163. reg.

⁴⁴ Stat. 174. reg., „in descensu nostro campestri sub castro Kowach.”

⁴⁵ C: Tóth Norbert: A leleszi konvent országos levéltárában lévő Acta anni sorozatának oklevelei. II. közlemény 1400–1410. (Pótlás a Zsigmondkori Oklevéltár II. kötetéhez) A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve 48. (2006) (Sajtó alatt) 226. reg., relatio Rozgonyi Simon országbíró.

⁴⁶ DL 106260., „in Racha, in portu Zawe.”

⁴⁷ DL 73726. A kolozsmonostori requisitorok által 1728-ban készített hiteles másolatban (amelyben az oklevél keltezése rontott: *Vachiae, f. V. p. Catherinae*) negyedikként átírva, amely szerint a privilégium felső szélén *commissio(!) Andrae de Chap aulae regiae familiaris* szerepelt és pergamenen, függőpecséttel volt megerősítve.

⁴⁸ DF 256301., 256136.

⁴⁹ Zsigmondkori oklevéltár, III. (1411–1412) Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván. Budapest 1993. (Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 22.) 1167-8. – Az utóbbiban Hainburg-ként feloldva a keltezési hely.

⁵⁰ Uo. 1294.

⁵¹ DF 285262., relatio Garai Miklós nádor.

⁵² DF 264281., „commissio propria.”